

УДК 159.9

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Пляка Л.В.

Національний фармацевтичний університет

У статті розглядаються підходи до проблеми професійного становлення майбутніх фахівців, провідних характерологічних детермінант та особливостей їх цілеспрямованого впливу на зміст процесу психологічного супроводу в умовах вищого навчального закладу. На підставі узагальнення науково-теоретичних засад професійного розвитку студентів запропоновано концептуальну модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Ключові слова: професійне становлення, психологічний супровід, модель.

Постановка проблеми. Дослідження професійного становлення майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі сьогодні набувають в Україні актуальності у зв'язку з перебудовою системи вищої освіти, упровадженням основних положень Болонської конвенції. Гуманістична парадигма вищої фармацевтичної освіти зосереджує навчально-пізнавальну діяльність на особистості студента, особистісному зростанні та професійному становленні майбутнього фахівця.

Професійне становлення – це поетапний процес професійного розвитку особистості, здобуття професійних знань, умінь та навичок, формування професійної спрямованості та якостей,

середжує навчально-пізнавальну діяльність на особистості студента, особистісному зростанні та професійному становленні майбутнього фахівця.

реалізація себе в професії й самоактуалізація свого потенціалу для досягнення вершин професіоналізму. Запорукою професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі виступає успішний особистісний розвиток у процесі професійного навчання, розвивальний та усвідомлений професійний досвід, готовність до виконання професійної діяльності. Професійне становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі здійснюється у процесі професійного навчання, самовиховання та здійснення професійної діяльності [5].

Важливу роль у процесі професійного становлення майбутніх фахівців покликана відігравати психологічна служба, яка у структурі вищого навчального закладу є науково-методичним і практичним центром психологічного супроводу професійного розвитку особистості, морального і психічного здоров'я студентів.

Актуальність останніх досліджень та публікацій. Останнім часом в сучасній психологічній науці парадигма психологічного супроводу набуває особливої популярності серед моделей шкільної психологічної служби (Є. Александровська, Т. Дворецька, Є. Казакова, Є. Козирева, А. Колеченко, Р. Овчарова, В. Семикін, Т. Чіркова та ін.), дитячих садочків (Г. Бардієр, І. Ромазан, О. Тохтамиш, Т. Череднікова та ін.), професійних навчальних закладів (Т. Афанасьєва, К. Бабак, М. Деркач, А. Плугарева та ін.). Багато авторів визнають існування специфіки реалізації психологічного супроводу в умовах різних видів освітніх закладів, що обумовлені різними підходами до освітніх задач, можливостей та орієнтирів.

Психологічний супровід – це цілісний, безперервний процес вивчення, аналізу, розвитку й корекції пізнавальних, мотиваційних, емоційно-вольових процесів особистості, який є суб'єктом супроводу [8]. Цей процес передбачає собою комплексний психологічний вплив на особистість, надзадачею якого є активізація саморозвитку людини [7].

Психологічний супровід фахового становлення особистості – це складова частина професійної освіти, яка полягає в психологічній допомозі людині щодо подолання труднощів професійного життя, корекції деструктивних тенденцій розвитку, підвищення адаптованості майбутнього фахівця до соціально-економічних і технологічних змін, розвитку у нього позитивної професійної перспективи [2].

У педагогічній психології *проблема психологічного супроводу майбутніх фахівців* набула статусу пояснювального принципу в розв'язанні широкого спектру теоретичних та прикладних питань у контексті проблеми професійного становлення, розвитку й самовдосконалення особистості як суб'єкта професійної діяльності (Т. Афанасьєва, К. Бабак, М. Бітянова, О. Василькова, М. Гринчук, М. Деркач, А. Журавель, Е. Зеєр, В. Панок, І. Родигіна, Ю. Слюсарєва та інші).

Продуктивний психологічний супровід професійного розвитку можливий за умови функціонування психологічної служби у відповідному навчальному закладі (Л. Бегеза, Л. Гриценко, Н. Демидюк, Т. Ілляшенко, В. Панок та ін.). М. Бітянова [1] у своїх дослідженнях стверджує, що психолог у цьому процесі не просто спостерігає,

який стоїть поруч, він створює оптимальні соціально-психологічні умови для розвитку особистості, він іде з нею поруч.

Психологічний супровід ґрунтується на загальних положеннях особистісно-діяльнісного підходу в психології (Л. Виготський, А. Леонтьєв); основних концептуальних положеннях розвитку особистості на різноманітних етапах онтогенезу (Л. Божович Д. Ельконін, С. Максименко, В. Мухіна); сучасних концепціях психологічного супроводу (М. Бітянова, О. Казакова тощо).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових джерел показує, що існування специфіки реалізації психологічного супроводу в умовах різних видів освітніх закладів, обумовлено різними підходами щодо освітніх задач, можливостей і орієнтирів. Проте, існуючі теорії не висвітлюють особливості та закономірності психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є теоретичне обґрунтування та розробка концептуальної моделі психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Виклад основного матеріалу. Психологічна складова навчально-виховного процесу у вищому навчальному фармацевтичному закладі є суттєвим чинником успішності студентів. Система психологічного супроводу професійного становлення майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі фармацевтичного спрямування виникає як відповідь на потребу сучасних вимог до особистості фахівця, його професійної самостійності та пізнавальної активності, конкурентоспроможності на ринку праці.

У цьому дослідженні ми запропонували модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців (див. рис. 1).

Модель – спеціальна форма кодування інформації. Вона містить в собі потенційні знання, які людина може набути, зробити наочними і використати у своїх життєвих потребах [6, с. 19]. Моделювання доцільно використовувати у процесі формування пізнавальної самостійності тих, хто навчається [4].

Запропонована модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю *створена на основі* сучасних досягнень вітчизняної і світової психолого-педагогічної науки, *зорієнтована* на надання психологічної допомоги студентам у процесі професійного становлення, *забезпечує* особистісний та професійний розвиток студентів, *враховує* психолого-педагогічні умови та чинники розвитку особистості, *задовольняє* потреби студентів в необхідності отримання психологічної допомоги в процесі професійного становлення.

Основною *метою* психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю є сприяння особистісному зростанню та професійному становленню студентів.

Мету психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю можна реалізувати завдяки виконанню таких *завдань*: створення умов для повно-

цінного і гармонійного професійного розвитку, підвищення адаптивних можливостей, збереження й зміцнення здоров'я студентів.

Переконані, що ця модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю зумовлює створення такого освітньо-розвивального середовища, результатом взаємодії з яким є високий рівень особистісного та професійного розвитку студентів, готовність до професійної діяльності.

Запропонована нами модель передбачає застосування особистісного, гуманістичного, акмеологічного, проблемного та компетентнісного *підходів* у процесі психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Особистісний підхід забезпечує можливість враховувати індивідуальні (фізіологічні, психічні, особистісні) закономірності розвитку студентів, уможливує формування в майбутніх фахівців фармацевтичної галузі почуття відповідальності, стимулює появу потреби в студентів самостійно здобувати необхідні професійні знання і застосовувати їх на практиці, критично мислити, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, до-

сягати необхідного рівня розвитку професійної компетентності. Особистісний підхід в процесі психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю ми будемо використовувати з метою створення таких умов, які б забезпечували як особистісний, так і професійний розвиток студентів.

Майбутні фахівці в період навчання у вищому навчальному закладі фармацевтичного профілю мають можливість визначитися з мотивами професійного розвитку, оцінити свої професійні здібності, накреслити особистісну програму професійного становлення на перспективу, що забезпечує активізацію професійної самоосвіти і саморозвитку особистості. Особистісний розвиток студентів тісно пов'язаний з сучасними психологічними гуманістичними теоріями.

Гуманістичний підхід до процесу психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю передбачає визнання майбутнього фахівця як найвищої цінності, взаємовідносини з яким в процесі професійного становлення будуються на принципах співробітництва та партнерства. Цей підхід визначає позитивну професійну «Я-концепцію» студентів, яка є центральною складовою професійної самосвідомості особистості.

Провідне місце у процесі психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців посідає *акмеологічний підхід*, що акумулює сукупність принципів, методів, прийомів, засобів організації й побудови теоретичної та практичної діяльності психологічної служби вищого навчального закладу. Акмеологічний підхід ґрунтується на професійній спрямованості студентів, в основі якої лежить прагнення до успіху, активна життєва позиція, віра у свої можливості. Цей підхід в процесі психологічного супроводу професійного становлення спонукає майбутнього фахівця до професійного саморозвитку та самовдосконалення.

Проблемний підхід зумовлює розвивальний характер психологічного супроводу професійного становлення студентів, сприяє їхній пізнавальній активності. Участь студентів у соціально-психологічних тренінгах, рольових та ділових іграх забезпечує у них розвиток професійного мислення, вчить майбутніх фахівців фармацевтичного профілю самостійно здобувати знання і приймати рішення.

Компетентнісний підхід ґрунтується на особистості студента, визначає результативно-цільову спрямованість психологічного супроводу на розвиток у студентів професійних якостей та здібностей, забезпечує формування у майбутніх фахівців готовності до професійної діяльності.

Процес психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю має відповідати *принципам* системності, єдності свідомості і діяльності, роз-

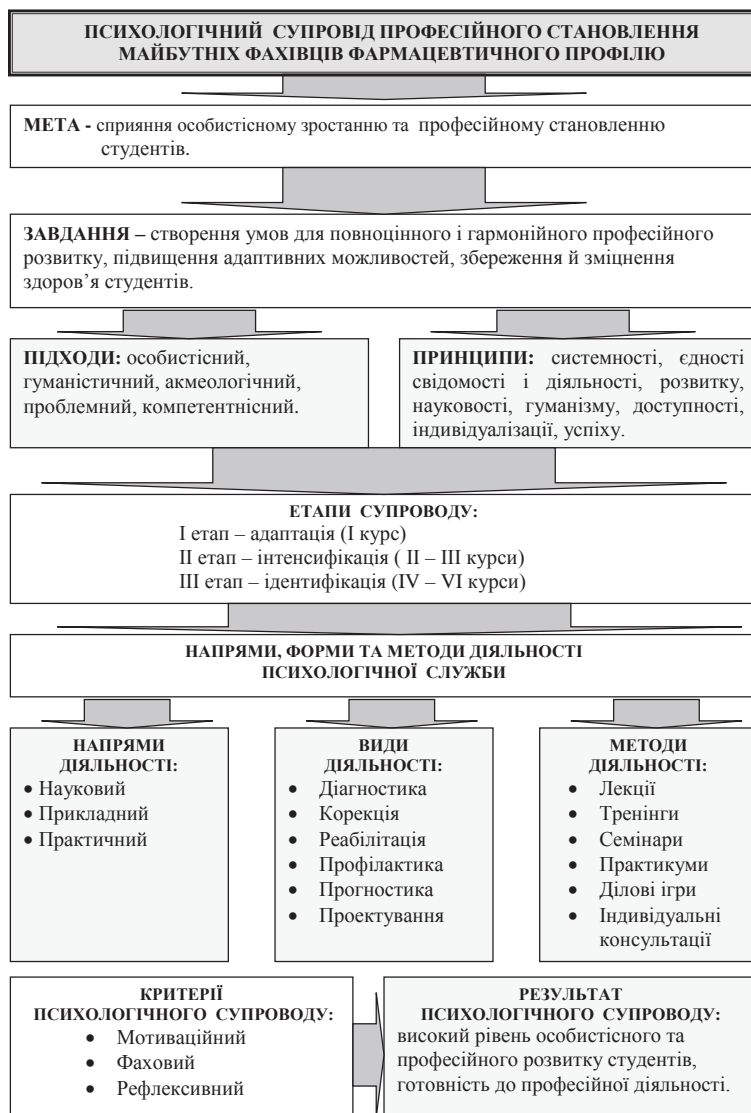

Рис. 1. Модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців

витуку, науковості, гуманізму, доступності, індивідуалізації, успіху.

Принцип системності втілює в собі єдність поставлених цілей, завдань, організації та результату психологічного супроводу професійного становлення.

Принцип єдності свідомості і діяльності передбачає активну навчально-пізнавальну діяльність студентів в процесі професійного становлення.

Принцип розвитку передбачає особистісний та професійний розвиток студентів протягом навчання у вищому навчальному закладі.

Формування і професійний розвиток майбутнього фахівця відбувається в процесі його взаємодії з суб'єктами вищого навчального закладу: викладачами, практичними психологами, студентами тощо. Саме ці соціальні відносини дають можливість студенту усвідомити свої потреби, спрямувати навчально-пізнавальну діяльність, сформувати власне ставлення до професії та свого професійного майбутнього.

Принцип науковості забезпечує наукові підходи до процесу психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Принцип гуманізму акцентує увагу на психологічній домірності (співмірності) форм і методів роботи психолога з клієнтом його індивідуально-психологічними особливостями [8].

Принцип доступності передбачає забезпечення надання психологічної допомоги студентам в процесі професійного становлення.

Принцип індивідуалізації передбачає забезпечення індивідуального підходу до студентів як суб'єктів професійного становлення.

Принцип успіху полягає у формуванні позитивної «Я-концепції» майбутнього фахівця фармацевтичного профілю, що стимулює позитивну мотивацію до навчально-професійної та пізнавальної діяльності, мотивації професійного самовдосконалення, процесу професійного розвитку.

Психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю є складним процесом, що має свої особливості та закономірності. На нашу думку, цей процес охоплює декілька етапів професійного становлення майбутнього фахівця, а саме: адаптація (I курс), інтенсифікація (II–III курси) та ідентифікація (IV–VI курси). Кожний етап характеризується особливостями індивідуального та професійного розвитку студента, організацією навчально-пізнавальної діяльності у вищому навчальному закладі. Перехід від одного етапу до іншого ініціюється психологічними новоутвореннями індивіда, змінами соціальної ситуації, перебудовою провідної діяльності особистості, що призводить до професійного становлення майбутнього фахівця. Успішність цього процесу залежить від активності особистості, наявності у неї відповідних мотивів (бажання та потреби реалізувати свій внутрішній потенціал в оволодінні професією, свої життєві цінності відповідно до цілей професійної діяльності).

Психологічний супровід професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю передбачає чітко сплановану роботу психологічної служби у Національному фарма-

цевтичному університеті, в основі якої лежить єдність наукового, прикладного та практичного напрямів діяльності, що забезпечують доступність та якість психологічних послуг.

Науковий напрям діяльності психологічної служби передбачає проведення наукових досліджень з проблем професійного становлення та розвитку особистості студента з метою розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань в умовах вищого навчального фармацевтичного закладу.

Практичний напрям передбачає здійснення психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю шляхом розробки методик і технологій роботи практичних психологів, включаючи розробку навчально-методичних посібників, інформаційно-методичних збірників, соціально-психологічних тренінгів, факультативних курсів, лекцій, семінарів тощо.

Практичний напрям діяльності психологічної служби забезпечують безпосередньо практичні психологи вищого навчального закладу, які надають психологічну допомогу студентам.

Спираючись на принцип діяльнісного підходу до моделі психологічного супроводу професійного становлення майбутнього фахівця фармацевтичного профілю, ми визначили види та методи діяльності психологічної служби.

Основними видами діяльності психологічної служби вищого навчального закладу є:

- *діагностика* – психологічне обстеження студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов професійного розвитку майбутніх фахівців, визначення причин, що ускладнюють їх професійний розвиток;
- *корекція* – здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у професійному розвитку студентів, формування соціально корисної професійної перспективи;
- *реабілітація* – надання психолого-педагогічної допомоги студентам, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
- *профілактика* – запобігання конфліктним ситуаціям у міжособистісних стосунках в процесі професійного становлення;
- *прогностика* – розробка і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямів індивідуального професійного розвитку студентів і складання на цій основі професійних життєвих планів;
- *проектування* – визначення змісту, напрямків та психолого-педагогічних методів стимулювання професійного розвитку студентів, складання на цій основі проектів професійного розвитку майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Практичні психологи вищого навчального закладу у процесі психологічного супроводу професійного становлення студентів формують психологічну готовність у майбутніх фахівців до професійної діяльності. Така психологічна готовність формується через проведення лекцій, тре-

нінгових занять, семінарів, ділових ігор, індивідуальних консультацій, зміст яких спрямований на особистісний та професійний розвиток студентів. Ці методи діяльності психологічної служби вищого навчального закладу враховують умови та чинники розвитку особистості, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, передбачають розвиток професійних якостей та здібностей.

Психологічний супровід у вищому навчальному закладі здійснюють фахівці психологічної служби – практичні психологи. Їхня діяльність дозволить сформулювати у студентів потребу в професійному розвитку, самопізнанні та самовихованні.

Професійна позиція практичного психолога вищого навчального закладу – це позиція радника, експерта, що забезпечує підвищення ефективності навчально-виховного процесу засобами практичної психології [3, с. 85].

Ефективність психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю визначається відповідними критеріями, які ґрунтуються на наукових положеннях про розвиток особистості.

Критерій – це узагальнений показник розвитку системи, успішності діяльності, основа для класифікації [9]. Критеріями ефективності психологічного супроводу є інтенсивний особистісний та інтелектуальний розвиток майбутнього фахівця; соціальна ідентичність та самоосвіта; оптимістична соціальна позиція студента [2, с. 271].

Основними критеріями психологічного супроводу професійного становлення майбутнього фахівця фармацевтичного профілю визначено: мотиваційний, фаховий та рефлексивний.

Мотиваційний критерій психологічного супроводу професійного становлення майбутнього фахівця фармацевтичного профілю представлений такими показниками:

- бажання оволодіти знаннями, вміннями та навичками майбутньої професії;
- стійка система цінностей, де професійні цінності посідають домінуюче місце;
- усвідомлення особистісного сенсу та значущості професійного розвитку;
- сформованість та спрямованість потреби до здобуття професійних знань, умінь та навичок.

Цей критерій характеризує інтерес студентів до навчально-пізнавальної діяльності та професійного розвитку, зумовлений потребами та інтересами особистості, активізацією всіх психологічних процесів (мислення, сприйняття, розуміння), активізує розумові зусилля студента в процесі професійного становлення.

Фаховий критерій психологічного супроводу професійного становлення майбутнього фахівця фармацевтичного профілю передбачає наявність професійних та психологічних знань,

розвиток професійних якостей та здібностей у студентів. Всі ці знання, вміння та якості забезпечують готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Процес професійного становлення майбутнього фахівця є багатоаспектним, багатоплановим і надзвичайно складним. Він передбачає прогресивні зміни в людині під впливом соціальних чинників, обраної професійної діяльності та власної активності, спрямованої на самореалізацію та самовдосконалення.

Рефлексивний критерій психологічного супроводу професійного становлення майбутнього фахівця представлений такими показниками:

- проектування майбутньої діяльності відповідно до власних професійних мотивів і потреб;
- прогнозування можливого розвитку професійних якостей, необхідних для професійної діяльності;
- здатність до рефлексії власної фахової діяльності;
- вміння аналізувати результати своєї навчально-пізнавальної діяльності, усвідомлення рівня готовності до професійної діяльності.

Таким чином, розроблена нами модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців *передбачає* наявність мети, завдання, підходів та принципів до організації діяльності психологічної служби вищого навчального закладу, *враховує* етапи професійного становлення особистості у вищому навчальному закладі, *забезпечує* мотиваційну спрямованість професійного становлення студентів, особистісний та професійний розвиток майбутніх фахівців, *сприяє* якісним змінам показників та критеріїв психологічного супроводу. У професійному становленні особистості все залежить від ставлення до професії, рівня професійного розвитку та особистої відповідальності за неї.

Висновки і пропозиції. Таким чином, модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичного профілю розглядаємо як єдину систему теоретичної, методичної та практичної діяльності психологічної служби, що здійснюється практичними психологами з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу, формування зрілої професійно орієнтованої особистості студента за умови збереження психологічного здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу засобами практичної психології.

На сучасному етапі проблема психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців актуальна і не вивчена в повній мірі. Тому ми пов'язуємо перспективи нашого подальшого дослідження з вивченням концептуальних основ психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців в умовах вищого навчального фармацевтичного закладу.

Список літератури:

1. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе / М. Р. Битянова. – М.: Генезис, 2000. – 298 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие – [2-е изд.] перераб., доп. / Э. Ф. Зеер. – М.: Деловая книга, 2003. – 336 с.
3. Панок В. Г. Психологічна служба вищого навчального закладу: [організаційно-методичні аспекти] / В. Г. Панок, В. Д. Острова. – К.: Освіта України, 2010. – 230 с.

4. Плугина М. И. Акмеологическое сопровождение профессионального становления преподавателей высшей школы. Монография / М. И. Плугина. – М.: Изд-во ООО «ПКЦ Альтекс», 2008. – 418 с.
5. Пляка Л. В. Этапы професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі / Л. В. Пляка // Geneva (Switzerland), the 27th of November, 2014/ Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists «Science», Geneva, 2014. – P. 34-46.
6. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: монографія / А. В. Семенова. – Одеса: Юридична література, 2009. – 504 с.
7. Слюсарев Ю. В. Психологическое сопровождение как фактор активизации саморазвития личности: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Ю. В. Слюсарев; Санкт-Петербург. гос. ун-т. – С. Пб., 1992. – 16 с.
8. Темнова Л. В. Психолого-педагогическое сопровождение процесса подготовки практического психолога в вузе / Л. В. Темнова // Негосударственный вуз: поиски путей повышения качества образования: Сборник научных трудов. – М.: МОСУ, 2000. – С. 101-113.
9. Тушева В. В. Основи науково-педагогічних досліджень: [навчально-методичний посібник] / В. Тушева. – Х.: Нове слово, 2006. – 219 с.

Пляка Л.В.

Национальный фармацевтический университет

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Аннотация

В статье рассматриваются подходы к проблеме профессионального становления будущих специалистов, ведущих характерологических детерминант и особенностей их целеустремленного влияния на содержание процесса психологического сопровождения в условиях высшего учебного заведения. На основании обобщения научно-теоретических принципов профессионального развития студентов предложена концептуальная модель психологического сопровождения профессионального становления будущих специалистов фармацевтического профиля.

Ключевые слова: професійне становлення, психологічний супровід, модель.

Plyaka L.V.

National University of Pharmacy

MODEL PSYCHOLOGICAL SUPPORT PROFESSIONAL FORMATION OF FUTURE PROFESSIONALS PHARMACEUTICAL PROFILE

Summary

In the article approaches are examined to the problem of the professional becoming of future specialists, leading characterological determinants and features their purposeful influence on maintenance of process of psychological accompaniment in the conditions of higher educational establishment. On the basis of generalization of theoretical principles of professional development of students the conceptual model of psychological accompaniment of the professional becoming of future specialists of pharmaceutical profile is offered.

Keywords: professional becoming, psychological accompaniment, model.